

Русин Р.С.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ І МОДЕЛЕЙ АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ФІРМИ.

Анотація. У статті розглянуто та запропоновано основні методи і моделі аналізу, контролю, планування і управління фінансовими ресурсами фірми.

Ключові слова: Фінансова фірма, аналіз, прогнозування, управлінські рішення, дохід, витрати, прибуток.

I. Вступ

Вирішення тих чи інших завдань управління фінансовою фірмою вимагає оперативності і ретельної підготовки. Тобто, ухвалення правильного управлінського рішення у фінансовій фірмі цілком залежить від грамотно побудованої і ефективно діючої інформаційно-аналітичної бази даних, застосування якої можливо в режимі реального часу за допомогою засобів автоматизації, наявність якої є необхідною при будь-якому розмірі фінансової установи і при будь-якій структурі її організації (лінійної, функціональної, матричної).

Розглянемо детальніше перелік основних функцій, які може виконувати сучасна фінансова фірма відповідно до законів і інших нормативних документів, регулюючих її діяльність:

1. Кредитні функції:

- а) кредитування промислових і комерційних підприємств, а також інших установ (включаючи місцеві адміністрації, органи муніципальних утворень, обласні органи влади, уряд);
- б) комерційне кредитування фізичних осіб;
- в) міжбанківське кредитування;
- г) вексельне кредитування;

2. Видача гарантій, що передбачають виконання зобов'язань в грошовій формі.

3. Ощадні функції:

а) залучення коштів в ощадні вклади і депозити;

б) випуск депозитних сертифікатів.

4. Функція платежів і розрахунків:

а) здійснення розрахунків за дорученням фізичних і юридичних осіб, у тому числі банків-кореспондентів, по їх банківських рахунках;

б) проведення перевідних, інкасових, акредитивних і інших банківських операцій;

в) проведення розрахунків з використанням пластикових карт і чекових книжок;

г) виконання функції агента валютного контролю.

5. Управління потоками готівки:

а) інкасація грошових коштів, векселів, платіжних і розрахункових документів;

б) касове обслуговування юридичних і фізичних осіб, відкриття і ведення їх розрахункових, поточних, валютних, позикових і інших рахунків, видача (отримання) готівки;

в) переведення надлишків готівкових коштів в короткотермінові цінні папери і інші ліквідні інструменти.

6. Надання брокерських послуг.

7. Конвертації і валютні операції, включаючи операції, пов'язані з купівлею і продажем валюти за рахунок і за дорученням клієнтів.

8. Функція інвестора і андеррайтера на ринках державних і корпоративних цінних паперів.

9. Послуги довірчого управління грошовими коштами і іншим майном з договору з фізичними або юридичними особами (трастова функція), проведення факторингових і форфейтингових операцій.

10. Надання послуг з лізингу обладнання.

11. Здійснення операцій з коштовними металами і коштовними каменями відповідно до законодавства.

12. Послуги із зберігання документів і цінностей.

13. Консультаційні і інформаційні послуги у сфері фінансів.

II. Постановка завдання

З цього переліку операцій видно, що фінансова фірма, надаючи послуги за поданням грошових коштів і гарантій (виступаючи як кредитор), сама є активним користувачем залучених коштів (позичальником), несучи при цьому певні зобов'язання. Тому завданням фінансової фірми є ефективний перерозподіл ресурсів. Виконання якого є можливим тільки при системному підході до процесу формування інформаційних баз даних для прийняття управлінських рішень.

III. Результати

Принцип «системності» дозволяє представити фінансову фірму як структуру взаємозв'язаних елементів.

Процес ухвалення управлінських рішень у фінансовій фірмі здійснюється із врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників на основі аналізу їх поточного стану і прогнозу розвитку.

Індикатори стану зовнішнього впливу доцільно розглядати в розрізі:

- а) макроекономічних показників;
- б) показників стану фінансових ринків (прибутковість і обсяги);
- в) соціально-економічних показників регіону;
- г) стани розвитку регіональних фінансових ринків і галузей.

Вивчення і прогнозування макроекономічних показників варто приводити за допомогою регулярного аналізу статистичних матеріалів, періодичного друку і експертних висновків, при цьому здійснювати фіксацію значимих для фінансової фірми «точок суттєвої дії» (пріоритети розвитку держави в цілому і окремих галузей, реалізація державних програм, заходи валютного регулювання і контролю, тощо).

Аналіз показників стану фінансових ринків запропоновано проводити в

наступних напрямках:

- а) ринок кредитів і депозитів (корпоративні і для населення);
- б) ринок міжбанківських кредитів;
- в) валютний ринок;
- в) ринок державних цінних паперів;
- г) ринок корпоративних цінних паперів.

Показники розвитку регіону (регіонів) в аналізі і прогнозуванні «зовнішнього поля дії» є актуальнішими для більшості фінансових фірм, ніж макроекономічні характеристики. Аналіз і прогнозування стану регіону (регіонів) запропоновано проводити в наступних напрямках:

Населення і соціальне середовище:

- а) склад і зайнятість;
- б) динаміка доходів і споживчих витрат, схильність до нагромадження;
- в) диверсифікація доходів населення (по галузях і віці);
- г) динаміка заборгованості по зарплаті і пенсіям (по галузях).

Регіональна економіка (промисловість і фінанси):

- а) динаміка чисельності підприємств і фінансових установ (у галузевому розрізі і по спеціалізації);
- б) показники фінансових ринків регіону (відповідно до вищевикладеної схеми аналізу);
- в) динаміка обсягів виробництва, доходів і витрат, структура заборгованості, порядок розрахунків (по галузях);
- г) структура регіонального бюджету.

Схема аналізу і прогнозу внутрішнього стану фінансової фірми представлена за допомогою двох модулів, зображених на рис. 1.

Проаналізуємо детальніше елементи модуля «Аналіз поточного стану фінансової фірми». Основними його частинами є блоки аналізу ресурсної бази (пасивів і активів), оскільки вони є основою при формуванні структури балансу.

На першому етапі аналізу для порівняння даних необхідно проводити класифікацію активної і пасивної частин балансу за низкою критеріїв:

1. За видами операцій. Такий вид структуризації дозволяє проаналізувати розподіл і залучення коштів щодо використаних фінансових інструментів. Наприклад, пропонується розбивати пасиви на наступні групи: власні кошти, розрахункові рахунки і рахунки до запиту, строкові депозити, залучення коштів через цінні папери, кошти в розрахунках. Активи фінансової фірми можна згрупувати таким чином: каса і кореспондентські рахунки; кошти, зарезервовані в банку; кошти в розрахунках; кошти, інвестовані в державні і корпоративні цінні папери, а також цінні папери суб'єктів і місцевих органів влади; кредити; основні засоби; нематеріальні активи і інше майно фінансової фірми. Міра структуризації частин балансу за видами операцій може мати як детальний, так і більш загальний характер залежно від різноманітності операцій, що проводяться фірмою, і цілей, які переслідуються при проведенні аналізу.

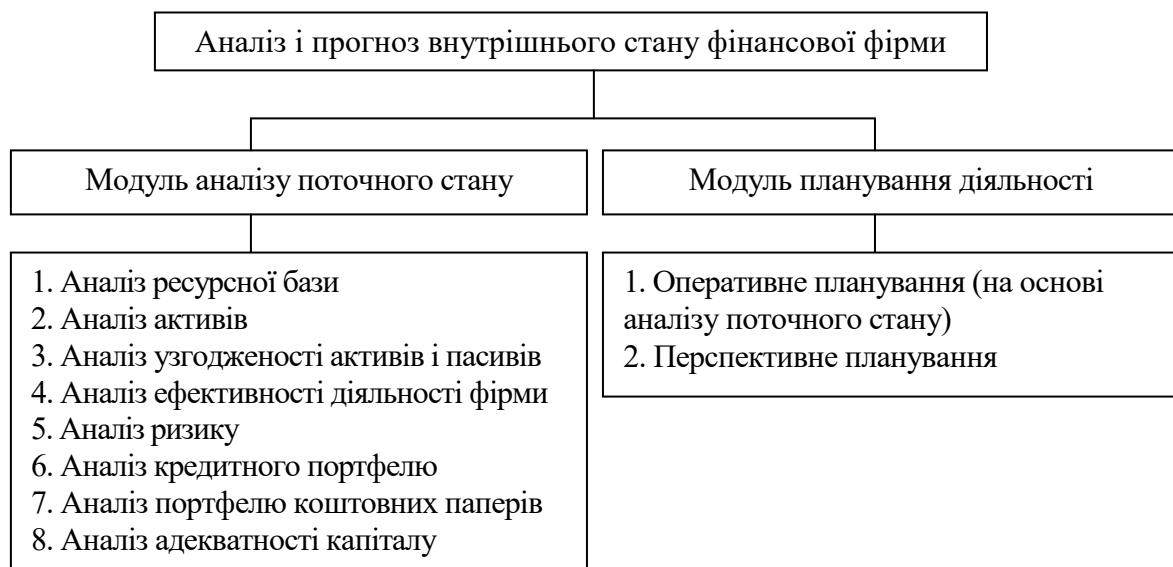

Рис. 1. Модуль «Аналіз і прогноз внутрішнього стану фінансової фірми»

2. За термінами вимоги (повернення) коштів. Даний вид дозволяє пов'язати кошти фінансової фірми з метою забезпечення її ліквідності і спрогнозувати структуру балансу.

3. За тривалістю використання коштів. Для планування політики фірми в області управління активними ресурсами.

4. За типами контрагентів. Даний вид класифікації дозволяє визначити групи клієнтів (фінансові фірми, промислові підприємства і інші установи,

населення), виділяти клієнтів за галузевими приналежностями (спеціалізаціями).

5. За принципом окупності. Оцінка платних і безкоштовних ресурсів і активів, що приносять і не приносять дохід або що несуть і не несуть витрати, дозволяє визначити міру захищеності капіталу і не допустити інвестування в активи, що не приносять дохід, за рахунок платних ресурсів.

6. За принципом ліквідності/стабільності. Дозволяє дотримувати правило, згідно з яким найбільш нестабільні ресурси фінансової фірми, які можуть затребувати у будь-який момент, мають бути інвестовані в найбільш ліквідні активи, а стабільніші ресурси можуть бути інвестовані в менш ліквідні активи.

7. За валютними операціями. Необхідний при оцінці валютного ризику при проведенні операцій фінансовою фірмою.

На основі наданої класифікації проводиться аналіз структури ресурсної бази і активів фінансової фірми і обчислюються показники їх узгодженості:

- узгодженість активів і пасивів за термінами і швидкістю обороту;
- співвідношення активів, що не приносять дохід, і безкоштовних ресурсів фірми і так далі.

Окрім цього на її основі здійснюється оцінка ризикованих операцій, їх прибутковості, вартості ресурсів за видами, будуються оперативні і стратегічні плани. На практиці для цілей більш глибокого аналізу і планування, реструктуризація балансу повинна здійснюватися в динамічній ретроспективі з врахуванням поточних (очікуваних) грошових потоків. При цьому застосовується метод пасивної еволюції, при якому прогнозування динаміки структури балансу відбувається на основі його сьогоdnішнього стану і характеристик вже укладених договорів, дисципліни контрагентів і специфіки ресурсів до запитання.

Слід зазначити, що для правильного ухвалення рішення важливий не тільки аналіз поточного стану фінансової фірми, але і можливість прогнозувати ситуацію при зміні низки умов. Тому система підтримки ухвалення рішення повинна функціонувати в двох режимах: фактичний (поточний стан) і плановий

(імітаційний).

Другим етапом аналізу поточного стану фінансової фірми є визначення показників ефективності діяльності і прибутковості операцій. Він проводиться по наступних напрямках:

- 1) оцінка прибутковості груп активів;
- 2) оцінка вартості ресурсів по виділених групах.

Аналіз вищезгаданих груп проводиться в трьох аспектах:

а) за допомогою визначення середньозваженої прибутковості груп активів і вартості груп пасивів на основі процентних ставок за укладеними договорами (потенційний результат);

б) за допомогою визначення реальної прибутковості методом обліку руху коштів в портфелі за період часу з врахуванням дисконтування;

в) за допомогою визначення фактичної прибутковості, що розраховується як відношення доходів (витрат), пов'язаних з відповідною групою операцій і отриманих в поточному періоді, до середнього обсягу задіяних в них коштів в звітному періоді.

3) аналіз ефективності використання наявних ресурсів фінансової фірми в її активних операціях, що базується на моделі фондування. При цьому аналіз прибутковості груп активів виробляється паралельно з аналізом вартості груп пасивів, їх формування, внаслідок чого розраховується маржа досліджуваної операції;

4) проведення факторного аналізу зміни показників доходів і витрат фінансової фірми, формування прибутку (модель Дюпона);

5) порівняння прибутковості по операціях і вартості фінансових інструментів з тими, що є на ринку фінансових послуг.

Третім етапом аналізу поточного стану фінансової фірми є визначення інтегральних показників прибутковості з метою оцінки поточних результатів її діяльності, оптимізації структури операцій в цілях «вирівнювання» надходження доходів і цілковитого використання податкових пільг. На даному етапі визначається рівень мінімально необхідної і достатньої процентної маржі

фінансової фірми. Ця величина закладається в основу планування подальшої її діяльності і стратегій фінансової установи, визначення процентних ставок при залученні ресурсів і їх розміщенні, завдань по оптимізації портфелів активів і пасивів і так далі.

До четвертого етапу аналізу поточного стану фінансової фірми відноситься аналіз результатів роботи її підрозділів. При цьому проводиться:

- а) розрахунок обсягу накладних витрат і їх розподіл по підрозділах фінансової фірми;
- б) визначення внутрішньої (трансфертної) ціни ресурсів, які використовуються підрозділами фірми;
- в) розрахунок обсягів доходів і витрат в розрізі підрозділів фінансової фірми;
- г) визначення підсумкової ефективності діяльності підрозділів фірми.

Структура модуля «Аналіз поточного стану фінансової фірми»:

I етап: Класифікація активної і пасивної частин балансу за критеріями:

1. По вигляду операцій.
2. По термінах вимоги (повернення) коштів.
3. По тривалості використання коштів.
4. По типах контрагентів.
5. За принципом платності.
6. За принципом ліквідності/стабільності.
7. По валюті операцій.
8. По філіях.
9. По декількох ознаках одночасно.

II етап: Визначення показників ефективності і прибутковості операцій:

1. Оцінка прибутковості груп активів.
2. Оцінка вартості ресурсів по групах.
3. Аналіз ефективності використання наявних ресурсів.
4. Факторний аналіз зміни доходів, витрат, прибули і так далі.
5. Порівняння прибутковості інструментів, використовуваних фінансовою

фірмою і аналогічних інструментів, що існують на ринку.

III етап: Визначення інтегральних показників прибутковості діяльності фінансової фірми.

IV етап: Аналіз результатів роботи підрозділів фінансової фірми.

Аналіз і контроль діяльності фінансової фірми за вищеописаною схемою є елементами, тісно пов'язаними з процесом планування. Систематизація фінансової інформації в компанії дозволяє не тільки уявляти достовірну картину про її стан, але і планувати його зміну при здійсненні низки операцій та прогнозувати фінансові потоки, ризики, тощо.

Оперативне і перспективне планування діяльності фінансової установи є основним моментом його фінансового менеджменту. Визначення напрямів, формулювання цілей, розробка стратегій їх досягнення і постановка завдань підрозділам і конкретним виконавцям дозволяють консолідувати зусилля на вирішенні певного кола проблем. Це, в свою чергу, гарантує успішне і прибуткове функціонування фінансової фірми.

Побудову системи планування доцільно здійснювати в двох взаємодоповнюючих напрямках. У блок «Перспективне планування» входять наступні елементи:

1. Визначення пріоритетів розвитку фінансової компанії і розробка програм досягнення стратегічних цілей.
2. Оцінка ефективності інвестування в існуючі і нові проекти (види послуг). Планування інвестицій компанії за існуючими і новими напрямками.
3. Складання кошторису на плановий період, що враховує очікувані капітальні вкладення в розвиток матеріальної бази фірми, її інфраструктури, а також витрати на її вміст (експлуатаційні) і інші витрати.
4. Визначення планових параметрів основних індикативних показників.
5. Розробка планового балансу через визначення структури операцій фінансової фірми із залучення і розміщення коштів, вартості і прибутковості використовуваних фінансових інструментів.
6. Складання фінансового плану фірми за основними складовими

елементами доходів і витрат.

7. Деталізація основних планових показників, що гарантують виконання наміченого фінансового плану.

8. Деталізація планових показників на рівні підрозділів фірми.

Блок «Оперативне планування» включає завдання з підтримки оперативних рішень фінансової фірми:

1. Планування динаміки вільних кредитних ресурсів у напрямі прогнозування (виділення) частки: стабільній частині фінансових ресурсів; зміни обсягів вільних кредитних ресурсів у зв'язку з їх вивільненням або залученням. А також розподіл вільних грошових ресурсів за термінами оборотності і ризику.

2. Планування поточних обсягів ліквідних активів: визначення платіжної позиції і планування грошових потоків по кредитних, депозитних, вексельних операціях, а також операціях на фондовому і валютному ринках; прогнозування клієнтських платежів і надходжень.

3. Планування поточних доходів, витрат (у розрізі операційних і накладних (експлуатаційних)) і прибутку фінансової компанії, оптимізація оподаткування.

4. Планування і прогнозування (у тому числі і хеджування) рівня ризику фірми: процентні і системні ризики; відкрита валютна позиція; кредитні ризики; нормативи національного банку.

5. Планування і формування процентної політики виходячи з прогнозу ціни ресурсів і визначення рівня достатньої маржі по ресурсах, що залучаються і розміщуваним, з використанням різних методик.

IV. Висновки

Таким чином, основними завданнями планування є аналіз поточного і прогнозованого майбутнього обсягу ліквідних активів фінансової фірми, визначення граничних термінів їх використання залежно від характеристик ресурсної бази, оцінка і вибір різних варіантів розміщення ресурсів з позиції оптимізації бази оподаткування і прибутку при обмеженнях на рівень ризику,

ліквідності, тощо, а також складання і структуризація фінансового плану на заданий період часу.

При цьому слід зазначити, що для успішного управління фінансовими потоками фірми необхідне виконання низки умов:

по-перше, необхідна оптимізація її організаційної структури і встановленого документообігу;

по-друге, необхідне створення єдиної інформаційної бази даних, основними характеристиками якої є:

а) оптимальний перелік використовуваних в аналізі показників, адекватний запитам і вирішуваним завданням (відповідно до описаної вище структури);

б) простота і оперативність доступу;

в) зручність подання.

по-третє, автоматизація процесу збору і обробки інформаційних потоків (створення єдиного технологічного процесу отримання і контролю інформації в режимі реального часу);

по-четверте, наявність математичного апарату для обробки використовуваних даних і створення оптимальних передумов для ухвалення правильного рішення;

Проте необхідно відзначити, що значна частина принципів управління фінансами, може бути в тій або іншій мірі адаптована до діяльності різних типів підприємств і установ.

Література

1. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. Киев, МП “ИТЕМ лтд”, СП “АДЕФ-Украина”, 1996. – 534 с.
2. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. – К.: Знання, 2000. – 378 с.
3. Фінансовий менеджмент./ За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 496 с.